

АНАЛІЗ НЕКАТОРЫХ ПАМЫЛАК У ТЭКСТАХ ПЕРЫЁДЫКІ

Н. М. Ступчык

Сённяшнія СМІ адыгрываюць вялікую ролю ў фарміраванні кожнай асобы таго ці іншага грамадства. Яны ўплываюць не толькі на светабачанне чалавека, яго «кругагляд» і кампетэнтнасць, але і на культуру ў шырокім сэнсе, у тым ліку і на культуру маўлення. Таму ў ідэале тэксты мас-медыя мусяць адпавядаць вельмі высокім крытэрыям як у адносінах да зместу інфармацыі, так і ў адносінах да формы яе падачы.

Прапанаванае даследаванне мае на мэце прааналізаваць і наглядна паказаць механізмы ўзнікнення стылістычных і сінтаксічных памылак. Для аналізу былі выбраныя два перыядычныя выданні: раённая газета «Перамога» (Дзятлаўскі раён Гродзенскай вобласці) і рэспубліканская – «Голас Радзімы». Узятая для збору фактычнага матэрыялу выданні цікавыя як аб’ект кантрастнага параўнання: газета «Голас Радзімы» мае рэспубліканскае значэнне, з’яўляецца своеасаблівай візітнай карткай Беларусі за мяжой, а газета «Перамога» – выданне рэгіянальнай значымасці. Ілюстрацыйны матэрыял збіраўся метадам суцэльнай выбаркі з тэкстаў за адвольна ўзяты перыяд (01.09.04–01.01.05), у выніку чаго была складзена картатэка памылак агульнай колькасцю 669 адзінак, з якіх 312 картак з «Голасу Радзімы» (далей «ГР»), а 357 – з газеты «Перамога».

Аналіз і класіфікацыя фактычнага матэрыялу дае падставы да сістэматызацыі тых ці іншых парушэнняў нормы.

1. Спантанная памылкі. Яны ўзнікаюць не з прычыны няведання правілаў і нормаў беларускай мовы, а з’яўленне іх тлумачыцца тым, што журналіст, які ставіць сабе за мэту наладзіць кантакт з чытачом, недасаткова абдумвае сваё маўленне. Да такога тыпу памылак адносіцца «кантамінацыя (перакрыжаванне) – утварэнне выказвання на аснове адразу дзвюх сінтаксічных мадэляў» [1, с. 264]. Калі зрабіць праекцыю на біялогію, гэту з’яву можна параўнаць з мутацыяй генаў: часткі розных храмасом злучаюцца не так, як павінны, і атрымліваецца мутант.

Для прыкладу, у газеце «ГР» ад 21.10.04 г. сустракаецца наступны выраз: *Суверэнітэт і незалежнасць для нас не разменная карта* <...> Звернемся да кантамінаванага выразу *разменная карта*, які ўтварыўся з двух спалучэнняў: *разменная манета* + *краплёная карта*.

Напластаванне гэтых выказаў у свядомасці моўцы адбылося праз іх структурнае падабенства і частотнасць выкарыстання слоў *разменны* і *карта*. Паводле такой жа схемы арганізуецца выраз *тут жа і поўнасю*

(«ГР», 21.10.04), складзены на аснове ўстойлівых мадэляў *тут і цяпер і цалкам і поўнасьцю* (калькі з рускай мовы). У вышэйпрыведзеных прыкладах памылковы выраз утвараецца шляхам аб'яднання пачатковай часткі аднаго і канцавой часткі другога спалучэння.

Крыху іншая сітуацыя назіраецца ў адносінах да выразу *добры знак навагі*. Тут кантамінацыя абумоўлена лексічнай тоеснасцю элементаў розных спалучэнняў (у нашым выпадку – слова *знак*, якое належыць выразам *добры знак і знак навагі*), у выніку два зыходныя выказванні аб'ядноўваюцца ў адно новае.

Пры ўважлівым разглядзе прыведзеных прыкладаў можна адзначыць, што найбольш часта кантамінуюцца ўстойлівыя выразы, словазлучэнні, якія знаходзяцца ў памяці моўцы ў гатовым выглядзе і рэпрадукуюцца ў працэсе маўлення. Паспешліваць пры падборы моўных сродкаў, неабдуманасць выказвання ёсць падставай для іх узнікнення.

2. Моўная эканомія. Шэраг памылак звязаны з імкненнем да эканоміі моўных сродкаў, газетнай плошчы і аўтарскіх сілаў. У выніку ўзнікае *моўная недастатковасць* – «памылка, звязаная з немагчымым пропускам слоў» [2, с. 318]. У якасці прыкладу можна прывесці выраз з газеты «Перамога» ад 22.01.05 г.: *Святлана Аляксандраўна <...> як захпілася, дык працягваецца па сённяшні час*. У сказе вылучаецца адзін дзейнік і два выказнікі, якія без дадатковай інфармацыі можна палічыць за аднародныя члены сказа. Такім жа чынам узнік наступны моўны кур'ёз: *<...> узяты накірунак на аблягчэнне працы даярак, даглядчыкаў БРЖ і свіней на адкорме і дарошчванні* («Перамога», 31.01.04). У дадзеным выпадку чытач заканамерна ставіць *свіней* у аднародны рад з *даяркамі і даглядчыкамі БРЖ* (падставай для гэтага з'яўляюцца граматычна тоесныя формы, наяўнасць паміж імі спалучальнага злучніка *і*).

Часта праблема эканоміі газетнай прасторы вырашаецца журналістамі яшчэ прасцей: некаторыя кампаненты сказа проста ліквідуюцца. У выніку атрымліваюцца наступныя моўныя кур'ёзы: *Тое, што магло спатрэбіцца гаспадару, пачынаючы з вырошчвання і атрымання тканіны <...>* («Перамога», 15.01.04). Аўтар мог дадаць хаця б слова, каб падаць поўны варыянт выказвання: *пачынаючы з вырошчвання расліны і атрымання тканіны*, што зрабіла б выраз правільным.

У некаторых выпадках не ўлічваецца абавязковая валентнасць слова, неабходная для таго, каб рэалізаваць значэнне галоўнага кампанента: *<...> непасрэдны ўдзел у канфліктах, якія могуць узнікнуць на тэрыторыі краін-членаў* («ГР», 16.09.04). Памылкі дадзенага тыпу ўзнікаюць з-за таго, што аўтар газетнага артыкула ставіць на мэце зэканоміць газетную

плошчу, і гэта, трэба сказаць, удаецца, але адначасова яму ўдаецца і пацешыць уважлівага чытача.

3. Паронімы. Памылкі гэтага тыпу з’яўляюцца з-за няведання значэння слова ці няпоўнага ўсведамлення яго сэнсу, у выніку чаго парушаецца закон семантычнага дапасавання. Для таго, каб гэты закон выконваўся, словы ў спалучэнні павінны мець, акрамя спецыфічных сем, адну аднолькавую класэму. Так, кажучы, што *певень вельмі любіць эксцэнтрычныя ўборы* («Перамога», 31.01.04), аўтар артыкула не ўлічыў магчымасцей семантычнай спалучальнасці слова *эксцэнтрычны*. Дадзеная лексема намінуе ўласцівасць чалавечага характару, а таму не можа спалучацца са словам *уборы*, якое азначае субстанцыю неадушаўлёную; слова *эксцэнтрычны* ўжыта ў выказванні замест *экстравагантны*. Такая з’ява ў беларускамоўнай перыёдыцы адбываецца з-за імкнення выкарыстоўваць у маўленні іншамоўныя словы, змест і форма якіх яшчэ недастаткова засвоеныя.

Падсумоўваючы вышэйсказанае, можна канстатаваць, што найчасцей памылкі ў перыядычных выданнях узнікаюць з-за спантаннасці маўлення, імкнення да моўнай эканоміі, а таксама недакладнага ўжывання слова.

Літаратура

1. *Норман Б. Ю.* Грамматика говорящего. Сп-б., 1994.
2. *Сметанина С. И.* Медиа-текст в системе культуры. Сп-б., 2002.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА И РОЛЬ ИНОЯЗЫЧНЫХ ВКРАПЛЕНИЙ В РОМАНЕ КАРЛА МАЯ «СЫН ОХОТНИКА НА МЕДВЕДЕЙ»

Д. А. Сухан

Романами Карла Мая увлекались не только обычные читатели, но и такие известные ученые и интеллектуалы, как Альберт Эйнштейн, Томас Манн, Бернард Шоу, Алексей Толстой. Май был первым немецким писателем такого экзотико-приключенческого направления. Во Франции представителями данного течения считаются Гюстав Эмар и Луи Жаколио, в Италии – Эмилио Сальгари.

Одним из главных персонажей, от имени которого ведется повествование в романах восточного цикла К.Мая, является Кара бен Немси (Кара сын немца), а в романах о североамериканских индейцах – Олд Шэттерхенд. Оба персонажа изображены автором как люди редкостной отваги и мужества, готовые пренебречь любой опасностью и прийти на помощь другу. Эти человеческие качества вызывают у читателей естественное чувство симпатии к герою и его друзьям.